

QURILISH KORXONALARI FAOLIYATIDA TAHLILNING YO'NALISHLARI

S.S.Kamolova

Samarqand Iqtisodiyot va Servis instituti "Buxgalteriya hisobi" kafedrası o'qituvchisi

X.M.Jamolova

*Samarqand Davlat Arxitektura va Qurilish universiteti Qurilish muhandisligi
kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: maqolada hozirgi kunda qurilish korxonalari faoliyatida tahlil qilishning o'ziga xos hususiyatlari va ob'ektlari to'g'risida to'xtalib o'tilgan bo'lib, qurilishda tender asosida faoliyat yuritish xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni bankrot holatiga tushib qolmasligi, davlat mablag'ining talon-taroj qilinishini oldini olish va qurilish sohasida erkin raqobat muhitini shakllantirishdan iborat.

Kalit so'zlar: Tender, talon-taroj, erkinraqobat, foyda, rentabellik, ta'sir qiluvchi omillar.

Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq davlat qurilish va erkin iqtisodiyotini barpo etish borasida erishilgan natijalar hamda dunyo hamjamiyati tomonidan ularning e'tirof etish rivojlanishining "o'zbek moddeli"ni to'g'ri tanlangan yo'l ekanligini isbotladi. Rivojlanishning mazkur moddeli natijasi tufayli mamlakatimizda iqtisodiy o'sishning barqaror va muvozanatlashgan sur'ati ta'minlanmoqda

Iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar natijasida qurilish ishlari hajmining o'sish sur'ati yuqoriligini ko'rish mumkin. Mamlakatimizda amalga oshirilgan qurilish ishlari va xizmatlari tarkibiy tuzilishini tahlili ularning asosiy qismi yangi ob'ektlarni qurilishi evaziga amalga oshirilganini ko'rsatmoqda. Mamlakatimizda qurilish ishlari uchun davlat byudjeti va xususiy investorlar tomonidan milliardlab mablag' ajratilmoqda.

Qurilish korxonalari faoliyatida tahlilning yo'nalishlari keng va ko'p qirrali bo'lib, ular korxonaning samarali ishlashini ta'minlash, resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish va sifatni yaxshilashga yo'naltirilgan. Quyida qurilish korxonalari faoliyatida olib boriladigan asosiy tahlil yo'nalishlari keltirilgan:

1. Moliyaviy tahlil

Moliyaviy tahlil qurilish korxonasining moliyaviy holatini baholash, foyda va zararni hisoblash, narxlarni belgilash va byudjetni rejalashtirishda muhim rol o'ynaydi. Asosiy yo'nalishlar:

Daromad va xarajatlar tahlili: Qurilish korxonasining daromadi va xarajatlarini tahlil qilish, qaysi sohalarda xarajatlar oshayotganini aniqlash.

Rentabellik ko'rsatkichlari: Korxonaning rentabelligini o'lchash, masalan, sof foyda marji, foydaning kapitalga nisbati (ROE), aktivlar rentabelligi (ROA) va boshqalar.

Naqd pul oqimlari tahlili: Qurilish jarayonlari davomida naqd pul oqimlarining o'zgarishini tahlil qilish va likvidlikni boshqarish.

2. Texnik tahlil Qurilish jarayonlarini samarali va sifatli boshqarish uchun texnik tahlil juda muhim. Bu tahlilni quyidagi yo'nalishlarda olib borish mumkin:

Texnologik jarayonlar tahlili: Qurilishning texnologik jarayonlarini tahlil qilish, mehnat unumdorligini oshirish va resurslardan samarali foydalanish.

Materiallar va uskunalar tahlili: Qurilishda ishlatiladigan materiallar va uskunalarning sifatini va ularning xarajatlarini baholash.

Konstruktsiyalar sifatini tahlil qilish: Qurilishning yakuniy sifatini tahlil qilish, qat'iy nazorat va sifatni ta'minlash choralarini ishlab chiqish.

3. Ishlab chiqarish va loyihalash tahlili

Qurilish jarayonining ishlab chiqarish bosqichini va loyiha boshqaruvini tahlil qilish, vaqt va resurslarni tejashga yordam beradi:

Loyihalashning samaradorligi: Loyihalash jarayonining samaradorligini va unumdorligini baholash, loyiha muddatlarini va byudjetni belgilash.

Ishlab chiqarish samaradorligi: Qurilish ishlarining o'z vaqtida va belgilangan byudjetda bajarilishiga e'tibor qaratish, loyiha boshqaruvining samaradorligini o'lchash.

4. Risklarni boshqarish tahlili

Qurilishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni aniqlash va bularni boshqarish uchun risk tahlili o'tkazish:

Xavf tahlili: Qurilish jarayonlarida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli xil risklarni tahlil qilish, shu jumladan texnik, moliyaviy, ijtimoiy, ekologik va boshqalar.

Risklarni minimallashtirish: Risklarni kamaytirish yoki bartaraf etish uchun samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish.

5. Resurslarni boshqarish tahlili

Qurilishda ishlatiladigan resurslar, jumladan mehnat, materiallar, uskunalar va vaqtni samarali boshqarish:

Mehnat resurslarini boshqarish: Ishchilarning malakasini oshirish va ularning mehnat unumdorligini tahlil qilish.

Materiallar va uskunalarni boshqarish: Qurilishda ishlatiladigan materiallar va uskunalarning samarali va oqilona taqsimlanishi.

Vaqtni boshqarish: Qurilish jarayonining muddatlarini belgilash va amalga oshirishni tahlil qilish, kechikishlarni oldini olish.

6. Loyihalar boshqaruvi va sifatni ta'minlash

Loyihalar boshqaruvi: Qurilish loyihalarini boshqarishning samaradorligi, resurslarni oqilona taqsimlash, rejalashtirish va nazorat qilish.

Sifatni boshqarish: Qurilishning barcha bosqichlarida sifatni ta'minlash va yuqori standartlarga javob berishini nazorat qilish.

7. Boshqaruv va tashkilot tahlili

Qurilish korxonasi uchun ichki boshqaruv tizimi va tashkilot tuzilmasini tahlil qilish:

Boshqaruv samaradorligi: Korxonada rahbariyati va boshqaruv tizimining samaradorligini tahlil qilish, ishonchli qarorlar qabul qilish uchun ma'lumotlarni taqdim etish.

Tashkilot tuzilmasi: Qurilish korxonasi tashkilot tuzilmasi va uning samaradorligi, mas'uliyat va vakolatlarining taqsimlanishini tahlil qilish.

8. Ekologik va ijtimoiy tahlil

Qurilish jarayonlarining ekologik va ijtimoiy ta'sirini baholash:

Ekologik ta'sir: Qurilish jarayonlarining atrof-muhitga ta'sirini tahlil qilish, chiqindilarni kamaytirish va tabiiy resurslardan samarali foydalanish.

Ijtimoiy ta'sir: Qurilishning jamoat va ijtimoiy tizimlarga ta'sirini baholash, mahalliy aholi bilan aloqalarni boshqarish.

9. Innovatsion va raqamli tahlil

Qurilishning raqamli texnologiyalari va innovatsiyalarni tahlil qilish:

BIM (Building Information Modeling) tahlili: Qurilishda BIM texnologiyasidan foydalanishni tahlil qilish, loyiha boshqaruvi va qurilish jarayonlarini yaxshilash.

Innovatsion texnologiyalar: Qurilishda yangi texnologiyalar va materiallar, masalan, 3D bosib chiqarish, aqlli qurilish tizimlarini qo'llash.

Bu yo'nalishlar qurilish korxonalarida faoliyatida samarali tahlil olib borish uchun zaruriy asoslarni yaratadi va korxonalar resurslarini optimal tarzda boshqarish, sifatni oshirish va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi.

Qurilish korxonalarida faoliyatida tahlilning ahamiyati juda katta. Qurilish sektori iqtisodiyotning muhim sohalaridan biri bo'lib, uning samarali ishlashi nafaqat korxonalar daromadlari, balki butun iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun ham muhimdir. Tahlil, ya'ni korxonaning ichki va tashqi omillarini o'rganish, turli ko'rsatkichlar asosida faoliyatni baholash, muammolarni aniqlash va samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Qurilish korxonalarida tahlilning asosiy ahamiyatini quyidagicha ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash

Qurilish korxonalarida ko'pincha yirik mablag'larni talab qiladi, shuning uchun moliyaviy tahlil bu sohada muhim ahamiyatga ega. Tahlil yordamida kompaniya daromad va xarajatlari, foyda va zararlarni aniqlash, investitsiyalarni qaytarish muddatlarini hisoblash va naqd pul oqimlarini boshqarish mumkin. Bu esa kompaniyaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

2. Xatarlarni boshqarish

Qurilish sohasida risklar juda yuqori. Tahlil orqali turli xatarlar, masalan, qurilishdagi kechikishlar, materiallar narxining o'zgarishi, texnologik xatoliklar yoki qonunchilikdagi o'zgarishlarni oldindan aniqlash mumkin. Xatarlarni boshqarish rejalari ishlab chiqilib, ular asosida korxonalar faoliyatini to'g'ri yo'naltirish mumkin.

3. Resurslarni samarali taqsimlash

Qurilish jarayonlari bir nechta resurslarga, jumladan, ishchi kuchi, qurilish materiallari va texnika vositalariga bog'liq. Tahlil orqali resurslarni samarali taqsimlash va ularning maksimal darajada foydalanish imkoniyatlari aniqlanadi. Shu bilan birga, resurslar ortiqcha sarf bo'lishining oldini olish va xarajatlarni kamaytirish mumkin.

4. Sifatni ta'minlash

Qurilishda sifat nazorati va ta'minoti juda muhimdir, chunki qurilishdagi xatoliklar katta moliyaviy va huquqiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Tahlil yordamida qurilish jarayonidagi sifat muammolari aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Bu, o'z navbatida, yakuniy mahsulotning sifatini oshiradi va kompaniyaning obro'sini mustahkamlaydi.

5. Loyiha boshqaruvi va muddatni nazorat qilish

Qurilish loyihalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun tahlil loyihalarning rejalashtirilgan muddatlarida bajarilishini ta'minlashda yordam beradi. Muddatlarning kechikishi, mijozlar va hamkorlar bilan muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Tahlil orqali vaqtni boshqarish va jadvalni optimallashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

6. Bozorni tahlil qilish

Qurilish sektori bozorining tahlili kompaniyaga raqobatbardosh ustunlikni saqlash imkonini beradi. Bozor talab va taklifini, raqobatchilar faoliyatini, yangi texnologiyalarni va ularning rivojlanishini kuzatib borish orqali korxonaga strategik qarorlar qabul qiladi. Bozorni tahlil qilish, kelajakdagi imkoniyatlar va xavflarni oldindan ko'rish imkonini beradi.

7. Ijtimoiy va ekologik ta'sirni baholash

Qurilish faoliyati ijtimoiy va ekologik jihatdan ham muhim ta'sir ko'rsatadi. Tahlil orqali qurilishning atrof-muhitga va jamiyatga ta'siri, shuningdek, ekologik xavflar va ijtimoiy mas'uliyatlar baholanadi. Bu, nafaqat ekologik normativlarga rioya qilish, balki jamiyat bilan aloqalarni yaxshilashga yordam beradi.

8. Texnologik innovatsiyalarni joriy etish

Qurilishda yangi texnologiyalarning joriy etilishi korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi va ish jarayonini samarali qiladi. Tahlil orqali yangi texnologiyalar va uslublarni qo'llashning iqtisodiy samaradorligi, ularning qurilish jarayoniga ta'siri baholanadi.

Qurilish korxonalarida faoliyatida tahlilning ahamiyati katta, chunki u tashkilotning samaradorligini oshirish, xatarlarni kamaytirish, moliyaviy holatni yaxshilash, sifatni ta'minlash va bozor talablariga moslashish imkoniyatlarini yaratadi. Shuningdek, tahlilga asoslangan qarorlar tashkilotga yanada barqaror va muvaffaqiyatli rivojlanish uchun imkoniyatlar yaratadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ibragimov, A., & Muminov, M. (2015). Qurilish sohasida iqtisodiy tahlil: nazariya va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston iqtisodiyot akademiyasi, 143-bet.

2. Shuhratov, B. (2017). Qurilish korxonalarida va ularning moliyaviy holatini tahlil qilish. Iqtisodiyot va statistika jurnali, 3(7), 56-61-bet.

3. Rahmatov, X. (2018). Qurilish sanoatida investitsiya tahlili va samaradorlik. Toshkent: O'zbekiston moliya institutining nashri, 212-bet.

4.Mirzaev, A. (2020). Qurilish sanoatida resurslar va xarajatlarni tahlil qilish metodlari. Toshkent: Innovatsiya va iqtisodiy rivojlanish markazi, 89-bet.

5.Sattarov, D. (2019). Qurilish korxonalarini uchun moliyaviy tahlil va hisobotlarning ahamiyati. Iqtisodiy tahlil va prognoz jurnali, 12(4), 110-115-bet.

6.Ismoilov, N. (2021). Qurilish va loyiha boshqaruvining iqtisodiy tahlili. Toshkent: O'zbekiston fanlar akademiyasi nashriyoti, 150-bet.

7.Tursunov, M. (2022). Qurilishda ishlab chiqarish va loyiha samaradorligini tahlil qilish. Toshkent: Raqamli iqtisodiyot va texnologiyalar markazi, 134-bet.